

Міністерство освіти і науки України
Державний торговельно-економічний університет
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України
Лабораторія організаційної та соціальної психології
Державний податковий університет
Київський національний університет будівництва і архітектури
European Knowledge Development Institute (EUROKD)
Birmingham Institute for Psychodrama
EUROPEAN ASSOCIATION for SECURITY (EAS)
University of Warmia and Mazury in Olsztyn (Poland)
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Polska

ВЕКТОРИ СОЦІАЛЬНОЇ, ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
II МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

(Київ, 17 лютого 2023 року)

VECTORS OF SOCIAL, ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC PSYCHOLOGY

PROCEEDINGS OF THE
II INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

(Kyiv, February 17, 2023)

Київ 2023

Міністерство освіти і науки України
Державний торговельно-економічний університет
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України
Лабораторія організаційної та соціальної психології
Державний податковий університет
Київський національний університет будівництва і архітектури
European Knowledge Development Institute (EUROKD)
Birmingham Institute for Psychodrama
EUROPEAN ASSOCIATION for SECURITY (EAS)
University of Warmia and Mazury in Olsztyn (Poland)
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Polska

ВЕКТОРИ СОЦІАЛЬНОЇ, ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
II МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

(Київ, 17 лютого 2023 року)

VECTORS OF SOCIAL, ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC PSYCHOLOGY

PROCEEDINGS OF THE
II INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

(Kyiv, February 17, 2023)

Київ 2023

**Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу ДТЕУ
заборонено**

УДК: 316.6:159.9.07(043.2)

В 26

Вектори соціальної, організаційної та економічної психології [Електронне видання] : тези доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17 лют. 2023 р.) / відп. ред. С. М. Миронець. – Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. – 404 с. Укр. та іноземними мовами.

ISBN 978-966-918-074-2

DOI: 10.31617/k.knute.2023-02-17

У тезах доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції «Вектори соціальної, організаційної та економічної психології» висвітлено актуальні питання соціальної, економічної та організаційної психології; надано практичні рекомендації щодо формування соціально-психологічного благополуччя та збереження професійного здоров'я працівників організацій; розглянуто передові технології подолання кризових станів в умовах війни.

Тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції розраховані на наукових працівників у галузі психології, соціології, педагогіки, викладачів, аспірантів, студентів, а також на практичних психологів, соціальних педагогів, соціологів і соціальних працівників.

Матеріали друкуються в авторській редакції. За зміст матеріалів відповідають автори.

УДК: 316.6:159.9.07(043.2)

Редакційна колегія: А. А. Мазаракі, ректор, д-р екон. наук, проф.; С. М. Миронець (відп. ред.), д-р психол. наук, доц., завідувач кафедри психології; О. І. Міняйло, канд. екон. наук, доц., декан факультету економіки, менеджменту та психології; О. В. Войтенко (відп. за вип.), канд. психол. наук, доцент кафедри психології.

ISBN 978-966-918-074-2

© Державний торговельно-економічний університет, 2023

Тімченко М. Дихальні техніки саморегуляції стресових станів в умовах психологічної реабілітації ветеранів бойових дій	273
Тімченко О. Загальна стратегія екстреної психологічної допомоги мешканцям районів, де ведуться інтенсивні бойові дії.....	276
Христенко В. Деякі засоби психологічного впливу на українських воїнів в зоні бойових дій.....	280
Шашенков Д. Знання – предиктор перемоги	287
Шкуров Є. Фактори розвитку творчих здібностей в рамках моделі Терези Амабайл та Роберта Стернберга	290
Штифурак В. Психологія механізмів соціального впливу у груповій роботі	295
Астапенко Є. Парадокс процесу самоактуалізації особистості	300
Бабич Т. Резильєнтність особистості в період невизначеності.....	303
Боброва Б. Психологічні умови гармонійного поєднання професійної роботи в організації та приватного життя	307
Дорохіна А. Розвиток комунікативних здібностей як умова професійного успіху сучасних менеджерів	310
Дубась В. Копінг-стратегії та їх роль у професійному житті особистості.....	315
Дьяченко О. Психологічні аспекти професійного відбору персоналу.....	318

УДК 159. 94
Тімченко Олександр,
д-р психол. наук, проф.,
головний науковий співробітник
навчально-наукової лабораторії екстремальної
та кризової психології науково-дослідного центру,
Національний університет цивільного захисту України

ЗАГАЛЬНА СТРАТЕГІЯ ЕКСТРЕНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ МЕШКАНЦЯМ РАЙОНІВ, ДЕ ВЕДУТЬСЯ ІНТЕНСИВНІ БОЙОВІ ДІЇ

Екстрена психологічна допомога мешканцям населених пунктів, де ведуться інтенсивні бойові дії, повинна бути реалістичною й цілеспрямованою, тому її загальна стратегія може бути побудована за типом навчання стратегії розв'язання проблем [1; 2; 3].

Ситуація роботи психолога в умовах надзвичайної ситуації воєнного характеру значно відрізняється від звичайної:

- Робота із групами. Часто доводиться працювати із групами постраждалого внаслідок воєнної агресії росії населення, і ці групи не створюються психологом штучно, виходячи з потреб психотерапевтичного процесу, – вони створюються самим життям у силу драматичної ситуації роботи (див. табл. 1).

- Постраждалі часто перебувають у гострому афективному стані. Іноді доводиться працювати, коли постраждалі перебувають ще під ефектом ситуації, яка їх травмувала, що не зовсім звичайно для нормальної роботи психолога.

- Нерідко низький соціальний і освітній статус постраждалих. Серед постраждалого від бойових дій населення можна зустріти достатньо велику кількість людей, які ніколи в житті не зіткнулися з психологом, так би мовити, «вживу».

- Різномірність психопатології у постраждалих. Постраждале від бойових дій населення часто страждає, крім травматичного стресу, неврозами, психозами й, що особливо важливо для професіоналів, які працюють з ними, – цілою низкою проблем, викликаних самою ситуацією, що травмує (наприклад, відсутність засобів до існування та т. ін.).

- Наявність майже у всіх постраждалих почуття втрати (близьких людей, друзів, улюблених місць проживання й роботи тощо).

Саме тому, мета й завдання екстреної психологічної допомоги мешканцям районів з інтенсивними бойовими діями включатимуть, перш за все, профілактику гострих панічних реакцій, психогенних нервово-психічних порушень та підвищення адаптаційних можливостей індивіда [4; 5].

Таблиця 1

Завдання й принципи надання екстреної психологічної допомоги групам потерпілих в осередку надзвичайної ситуації воєнного характеру

Група потерпілих	Завдання психологічної допомоги	Основні принципи
<p>1. Жертви, тобто потерпілі, які ізольовані в осередку надзвичайної ситуації воєнного характеру (наприклад, – знаходяться під завалами зруйнованого від ракетного удару дома)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - інформаційна підтримка; - індивідуальна робота 	<ul style="list-style-type: none"> - повідомлення про те, що допомога йде, і про те, яких заходів необхідно вживати для збереження власного життя; - необхідність підтримувати зв'язок людини із зовнішнім світом. Це знизить ризик здійснення дій, які можуть нашкодити; - необхідність актуалізувати особистісні ресурси, оскільки часто смерть наступає, коли людина перестає боротися за життя самостійно
<p>2. Потерпілі матеріально або фізично; люди, що втратили своїх рідних і близьких або не мають інформації щодо їх долі</p>	<ul style="list-style-type: none"> - зняття гострих афективних реакцій; - допомога в подоланні психосоматичних проявів; - виведення з пасивного стану в активний; - створення мережі соціальної підтримки. 	<ul style="list-style-type: none"> - дана група більше за інших потребує психологічної і медичної допомоги; - у першу чергу психологічної допомоги потребують люди, які перебувають у стані шоку, ступору; - необхідно дати можливість відреагувати афективний стан (істеріку, плач, рухове збудження, агресію); - базовий момент допомоги – пошук особистісного психологічного ресурсу; - залучення людей до посиленої діяльності з метою зниження рівня неадекватної поведінкової активності

Група потерпілих	Завдання психологічної допомоги	Основні принципи
3. Очевидці – люди, що мешкають у безпосередній близькості від місця трагедії	- орієнтація очевидців на надання допомоги потерпілим; - зниження ймовірності виникнення масових негативних реакцій	- механізм травматизації людей даної групи формується як своєрідне внутрішнє переживання подій, що відбулися, примірювання на себе й своїх близьких обставин трагедії; - основні прояви в даній групі потерпілих: афективні реакції, підвищена мовна й рухова активність, пошук винних; - необхідно ідентифікувати ініціаторів негативних психічних реакцій і вилучати їх з місця масових скупчень людей; - залучення людей до посиленої діяльності з метою зниження рівня неадекватної поведінкової активності
4. Спостерігачі	- відстеження ймовірності виникнення негативних психічних реакцій	- дана група людей поводить себе спокійно і не вимагає пильної уваги з боку психологів
5. Поліцейські. Військовослужбовці. Рятувальники. Психологи. Медики. Інші фахівці.	- збереження психічного та психологічного здоров'я	- профілактика професійного вигорання; - невідкладність; - конкретність; - адресність.

При здійсненні екстреної психологічної допомоги необхідно пам'ятати, що мешканці районів з інтенсивним веденням бойових дій, страждають від наступних факторів надзвичайної ситуації воєнного характеру:

1. Раптовість обстрілів та їх різноманітність.
2. Відсутність подібного травматичного досвіду у минулому.
3. Тривалість. Цей фактор варіює час від часу. Наприклад, у жертв авіа- та ракетних обстрілів травматичні ефекти можуть множитися з кожним наступним обстрілом.

4. Недолік контролю. Ніхто не в змозі контролювати події під час авіа- та ракетного обстрілу; може пройти чимало часу, перш ніж людина зможе у такій ситуації контролювати самі звичайні події повсякденного життя. Якщо ця втрата контролю зберігається довго, навіть у компетентних і незалежних людей можуть спостерігатися ознаки «вивченої безпорадності».

5. Горе й втрата. Постраждалі можуть розлучитися з улюбленими або втратити когось із близьких; найважче – це перебувати, чекаючи звісток про всі можливі втрати. Крім того, постраждалі можуть втратити свою соціальну роль і позицію. У випадку тривалих бойових дій (або знаходження в окупації) людина може втратити всякі надії на відновлення втраченого.

6. Постійні зміни. Постраждалі можуть страждати порушеннями функцій уваги й пам'яті (не можуть досить чітко згадати, що вони робили у конкретний час або день).

7. Експозиція смерті. Навіть короткі загрозливі ситуації для життя можуть змінити особистісну структуру людини і її «пізнавальну карту». Повторювані зіткнення зі смертю можуть призводити до глибоких змін на регуляторному рівні. При близькому зіткненні зі смертю дуже ймовірна важка екзистенціальна криза.

8. Моральна непевність. Постраждалі можуть опинитись перед необхідністю приймати пов'язані із системою цінностей рішення, здатні змінити життя, – наприклад, кого рятувати, наскільки ризикувати, кого обвинувачувати тощо.

9. Поведінка. Кожний хотів би виглядати якнайкраще у важкій ситуації, але вдається це не всім. Те, що людина робила або не робила під час перебування в зоні інтенсивних бойових дій, може переслідувати її дуже довго після того, як інші рани вже загоїлися.

10. Масштаб руйнувань. Переживший інтенсивні бойові дії, швидше за все, буде вражений тим, що російськи агресори створили з його оточенням і соціальною структурою. Зміни культурних норм змусять людину адаптуватися до них або залишитися чужинцем; в останньому випадку емоційний збиток сполучається із соціальною дезадаптацією [6].

У випадках, коли екстрена психологічна допомога надана не була, або була надана не своєчасно, ми спостерігатимемо виникнення та розвиток у постраждалих різноманітних психічних та психологічних порушень.

Список використаних джерел

1. Екстремальна психологія: [підручник] / за заг. ред. О. В. Тімченка. К., 2007. 502 с.
2. Кризова психологія: [навчальний посібник] / за заг. ред. О. В. Тімченка. Х., 2010. 401 с.
3. Екстремальна та кризова психологія: [термінологічний словник] / за заг. ред. О. В. Тімченка. Х., 2010. 291 с.

4. Актуальні дослідження в сучасній вітчизняній екстремальній та кризовій психології. Том I : монографія / за заг. ред. В. П. Садкового, О. В. Тімченка. Х, 2017. 510 с.
5. Актуальні дослідження в сучасній вітчизняній екстремальній та кризовій психології. Том II : монографія / за заг. ред. В. П. Садкового, О. В. Тімченка. Х., 2022. 436 с.
6. Timchenko, O., Onishchenko, N., Perelygina, L., Prykhodko, I., Lefterov, V., & Ivanchenko, A. Ukrainian rescuers in local armed conflict conditions: how does it affect the psyche? *Minerva Psychiatry*. 2022. 63(2). P. 159–170. DOI: 10.23736/S2724-6612.21.02242-9

УДК 159.99

Христенко Віталій,

канд. психол. наук, доц.,

провідний науковий співробітник навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології науково-дослідного центру, Національний університет цивільного захисту України

ДЕЯКІ ЗАСОБИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА УКРАЇНСЬКИХ ВОЇНІВ В ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ

«Війни не оголошуються, а, розпочавшись, переходять до незнайомих шаблонів», – заявив начальник Генерального штабу Збройних Сил росії генерал Герасімов під час закритого виступу у Російській академії військових наук. У цій промові в кінці 2013 року перераховувалися і роз'яснялися стратегії, які лягли в основу нелінійної військової доктрини Росії. В цій доктрині визначається нелінійна війна як війна нового типу, в якій невійськові засоби перевищують звичайні для війни сили для досягнення стратегічних і політичних цілей. Цією новою формою війни сприяють новітні технології 21 століття і безліч учасників, які використовують комбінації звичайних і нетрадиційних інструментів [1, 2].

Саме з такою формою ведення війни у 2014 році Україна і зіткнулася під час відстоювання своєї державності на сході країни.

В різні часи військові на полі бою намагалися не тільки знищити супротивника, але й перемогти його у психологічній площині. З цією метою розроблялися різноманітні пристрої, за допомогою яких можна